O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND IQTISODIYOT VA SERVIS INSTITUTI

“BUXGALTERIYA HISOBI”KAFEDRASI

“BUXGALTERIYA HISOBINI MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARIGA JADAL O’TKZISHNING NAZARIY, TASHKILIY METODOLOGIK MASALALARI”

Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman

MATERIALLAR TO’PLAMI

(2025-yil 13-mart)

Samarqanda- 2025 y.

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND IQTISODIYOT VA SERVIS INSTITUTI

“BUXGALTERIYA HISOBI”KAFEDRASI

“BUXGALTERIYA HISOBINI MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARIGA JADAL O’TKZISHNING NAZARIY, TASHKILIY METODOLOGIK MASALALARI”

Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman

MATERIALLAR TO’PLAMI

(2025-yil 13-mart)

Samarqanda- 2025 y.

МИНИСТЕРСТВА ВЫСШЕГО ОБРОЗОВАНИЯ, НАУКИ И ИННОВАЦИИ

САМАРКАНДСКИЙ ИНСТИТУТ ЭКОНОМИКИ И СЕРВИСА

КАФЕДРА “БУХГАЛТЕРСТКЙ УЧЕТ”

“ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ, ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ УСКОРЕННОГО ПЕРЕХОДА БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА НА МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ”

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

международной научно-практической конференции

(2025 yil 13-mart)

Самарканд- 2025 г.

UO‘K: 657.5
B 97
KBK: 65.052

“Buxgalteriya hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga jadal o‘tkazishning nazariy, tashkiliy metodologik asoslari” xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. 2025-yil 13-mart. Samarqand, SamISI 2025. 385 - bet

To‘plovchi nashrga tayyorlovchi:
S.N.Tashnazarov - iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nashr uchun mas’ullar:

1. **K.B.Urazov-** iqtisodiyot fanlari doktori, professor
2. **A.N.Xoliqulov-** iqtisodiyot fanlari doktori, professor
3. **U.A.Shirinov-** PhD, dotsent.

Sahifalovchi: Ruxsora Pardaboyeva.

Ushbu an’anaviy ilmiy-amaliy konferentsiya materiallarida Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida korxonalarda aktivlar, majburiyatlar, xususiy kapital, daromadlar va xarajatlarni tan olish va baholash hamda moliyaviy hisobot masalalari; Innovatsion iqtisodiyot sharoitida auditni xalqaro standartlar asosida tashkil etish va o‘tkazishning tashkiliy dastaklari hamda metodologik masalalari; Yashil iqtisodiyot sharoitida xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyotini rivojlantirish hamda iqtisodiy tahlil, marketing va menejmentni takomillashtirish; hamda innovatsion iqtisodiyot sharoitida moliya, sug‘urta, soliqqa tortish, investitsiya va bank sohalarini xalqaro standartlar asosida tashkil etish va rivojlantirish masalalari bo’yicha maqolalar va tezislar o’rin olgan.

Oliy ta’lim professor-o’qituvchilari, talabalar, magistrlar, tayanch doktorantlar, doktoranturada tahsil oluvchilar, mustaqil izlanuvchilar va soha mutaxassislariga mo’ljallangan.

Ushbu xalqaro konferensiyada keltirilgan ilmiy taklif va tavsiyalardan buxgalteriya hisobi va auditni xalqaro stsndartlarga jadal o’tkazishda hamda yashil iqtisodiyot sharoitida iqtisodiyotni

rivojlantirish, marketing va menejmentni takomillashtirish, moliyaviy munosabatlarni tartibga solishda keng foydalanish mumkin. Bundan tashqari ushbu tavsiyalardan iqtisodiyot sohasidagi me’yoriy-huquqiy hujjatlarni ishlab chishda, amaldagilarini takomillashtirishda foydalanish mumkin.

To’plamda keltirilgan raqamlar, faktlar, xulosa va tavsiyalarga mualliflar mas’ul.

ISBN: 978-9910-702-93-8

© Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, 2025.
© “STEP-SEL” MChJ nashriyoti, 2025.

allocated to the extra-budgetary Fund for the Development of Information and Library Institutions under the National Library of Uzbekistan to finance expenses.

REFERENCES

1. Rajaboyev, S. (2023). Ta’limni axborotlashtirish sharoitida web-dizayn kursini flipgrid dasturining imkoniyatlaridan foydalanish.

2. Rajaboyev, S. (2022). O’zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirishning ilmiy nazariy masalalari.

3. Ahmadovich, R. A., Tulkinjonovna, T. N., & Shodiyevich, R. S. (2023). Statistical Analysis of Word Formation by Affixation between Two Languages. Best Journal of Innovation in Science, Research and Development, 2(4), 213–218. Retrieved from http://www.bjisrd.com/index.php/bjisrd/article/view/150

4. Mustafaevich T. N., Shakhboz R. SYSTEM FOR ANALYZING AND PROCESSING DATA ON UNIVERSITY STAFF BASED ON A FUZZY CONTROLLER WITH A FIXED KNOWLEDGE BASE //Open Access Repository. – 2022. – Т. 8. – №. 03. – С. 16-21.

5. Ражабоев Ш. Ш. Экологическое образование в целях устойчивого развития территорий. – 2022.

STANDART COSTING MOHIYATI, NATIJALARI VA QO’LLASH USLUBIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH.

D.S.Tashnazarova
SamISI doktaranti, ISFT instituti dotsent v.b.

Annotatsiya: Ushbu maqolada standart costing tizimining mohiyati, ularning turlari va amaliy qo‘llanilishi ilmiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Standart costing korxonalarga rejalashtirish, nazorat qilish va motivatsiya jarayonlarini samarali tashkil etishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Maqolada bazaviy, ideal, erishish mumkin bo‘lgan va joriy standartlarning xususiyatlari, ularning afzalliklari hamda cheklovlari yoritiladi. Shuningdek, standart xarajat tizimining rejalashtirish, nazorat va rag‘batlantirishdagi o‘rni muhokama qilinib, eng samarali yondashuvlar tavsiya etiladi.

Kalit so‘zlar:standart costing, bazaviy standartlar, ideal standartlar, erishish mumkin bo‘lgan standartlar, joriy standartlar, tannarx, rejalashtirish, nazorat, motivatsiya, buxgalteriya hisobi.

Zamonaviy ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish sohalarida samaradorlikni oshirish, tannarxni nazorat qilish va rejalashtirishni optimallashtirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonda standart costing tizimi asosiy rol o‘ynaydi. Standart costing oldindan belgilangan me’yoriy qiymatlar bo‘lib, ular korxonalarga rejalashtirish, nazorat va motivatsiya jarayonlarini amalga oshirish imkoniyatini beradi. Ushbu maqolada standart costingning mohiyati, ularning turlari va amaliy qo‘llanilishiga ilmiy yondashuv asosida izoh beriladi.

Standart costing - bu mahsulot yoki xizmatning rejalashtirilgan tannarxi bo‘lib, u oldindan belgilangan me’yoriy qiymat sifatida qo‘llaniladi. Standart costing rejalashtirish, nazorat qilish, baholash va rag‘batlantirish funksiyalarini bajaradi. Ular ayni paytda inventarizatsiya qiymatini soddalashtirish vositasi ham bo‘lib xizmat qiladi.

Standart costing turli darajadagi tashkilotlar uchun mos bo‘lib, ishlab chiqarish, xizmat ko‘rsatish va savdo sohalarida qo‘llaniladi. Ular nafaqat tannarxni aniqlash, balki samaradorlikni oshirish va resurslardan oqilona foydalanish imkoniyatini ham beradi.

Standart costing asosiy to‘rt turga bo‘linadi: bazaviy, ideal, erishish mumkin bo‘lgan va joriy standartlar. Bazaviy standartlar uzoq muddatli strategik rejalashtirish vositasi sifatida xizmat qiladi. Ular ishlab chiqarish samaradorligini tahlil qilish va o‘zgarishlarni kuzatish imkonini beradi. Ideal standartlar esa nazariy jihatdan eng yuqori samaradorlikka erishish maqsadida belgilanadi, ammo ular amaliyotda kam qo‘llaniladi, chunki real sharoitlarda mukammal ishlab chiqarish imkonsizdir.

Eng ko‘p qo‘llaniladigan usullardan biri bu erishish mumkin bo‘lgan standartlar bo‘lib, ular real ishlab chiqarish sharoitlariga mos ravishda ishlab chiqiladi. Ushbu yondashuv xodimlarni yuqori natijalarga erishishga rag‘batlantiradi, lekin haddan tashqari qiyin bo‘lmagan talablarni qo‘yadi. Joriy standartlar esa ayni paytdagi ishlab chiqarish sharoitlari asosida belgilanadi, biroq ular tashkilotning kelajakdagi rivojlanishiga yetarlicha turtki bera olmaydi.Standart xarajat tizimi bir qancha afzalliklarga ega bo‘lib, ulardan eng muhimlari rejalashtirish va prognozlashni soddalashtirish, nazorat va monitoring jarayonlarini takomillashtirish, buxgalteriya hisobini optimallashtirish va rag‘batlantirish tizimini shakllantirishdir. Ushbu yondashuv korxona faoliyatining samaradorligini oshirish va ishlab chiqarish jarayonlarining aniq boshqaruvini ta’minlashga xizmat qiladi.

Murel xalqaro kompaniyasining standart tannarx hisoboti

Murel kompaniyasining oktyabr oyidagi budjet va haqiqiy natijalari quyidagicha:

Ko‘rsatkichlar	Budjet ($)	Haqiqiy ($)
Savdo	600,000	550,000

Ko‘rsatkichlar	Budjet ($)	Haqiqiy ($)
Bevosita materiallar	150,000	130,000
Bevosita mehnat	200,000	189,000
O‘zgaruvchan ustama xarajatlar	50,000	46,000
Doimiy ustama xarajatlar	25,000	29,000
Jami xarajatlar	425,000	394,000
Foyda	175,000	156,000
Ishlab chiqarish hajmi (birlik)	5,000	4,500

Absorbsion hisob usulida barcha ishlab chiqarish xarajatlari mahsulot tannarxiga kiritiladi.

Xulosa: Absorbsion usul bo‘yicha har bir mahsulotning standart tannarxi **$85** ni tashkil etadi.

Marginal usul bo‘yicha standart tannarx

Marginal hisobda faqat o‘zgaruvchan xarajatlar hisobga olinadi:

Standart tannarx=O‘zgaruvchan tannarxIshlab chiqarish birliklari\text{Standart tannarx} = \frac{\text{O‘zgaruvchan tannarx}}{\text{Ishlab chiqarish birliklari}} =150,000+200,000+50,0005,000=80 USD/birlik= \frac{150,000 + 200,000 + 50,000}{5,000} = 80 \text{ USD/birlik}

Xulosa: Marginal usul bo‘yicha har bir mahsulotning tannarxi $80 ni tashkil etadi.

Ilmiy tahlil va xulosa

1. Absorbsion usul barcha ishlab chiqarish xarajatlarini hisobga olib, moliyaviy hisobot va soliqqa tortish uchun to‘liqroq ma’lumot taqdim etadi.
2. Marginal usul esa faqat o‘zgaruvchan xarajatlarni qamrab olib, narx strategiyasi va qaror qabul qilish uchun qulay usul hisoblanadi.
3. Farq $5 bo‘lib, bu doimiy ustama xarajatlarning mahsulot tannarxiga ta’sirini ko‘rsatadi.

Tavsiya: Kompaniya moliyaviy natijalarga chuqur baho berish uchun **absorbsion usulni**, narx strategiyasini rejalashtirish uchun esa **marginal usulni** qo‘llashi lozim.

Demak, xulosa qiladigan bo‘lsak Standard cost bu ishlab chiqarilgan yagona bir birlikka nisbatan olidindan belgilangan va erishiladigan tannarxi bo‘lib u yordamida haqiqiy tannarx me'yordagi tannarx bilan solishtirilib nazorat qilib boriladi. Nazorat quyidagi maqsadlarda amalga oshiriladi:

1. Tannarx nazorati (Sost control)
2. Baho (narx)ga oid qarorlar (Pricing decisions)
3. Bajarilishlarni baholash (Performance appraisal)
4. Tannarxni tasavvur qilish va bilish (Cost awareness)
5. Vazifalarni boshqarish (Management by objective)

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Horngren’s Cost Accounting. Harvard University Madhav V. Rajan Stanford University.
file:///C:/Users/User/Desktop/kitoblar4/Srikant%20M.%20Datar,%20Madhav%20V.%20Rajan-2. Horngren’s%20Cost%20Accounting_%20A%20Managerial%20Emphasis-Pearson%20(2017).pdf
3. Cost accounting: A Managiral Emphasis, 7 th edition Charles T. Horngren/George Foster 1991.
4. L. E. Heitger, S. Matulich. Cost accounting. Mc.Graw-Hill Book Company, 1991.

ABDURAHMANOV KAROMAT ERKINOVICH	O‘zbekistonda yer solig‘ini takomillashtirish masalalariga oid	355
KURBANOV ILXOM BEGAMOVICH	Jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortish amaliyotini takomillashtirish	359
RAXIMOV X.A	Sug‘urta xizmatlarini ko‘rsatuvchi sub’ektlarda buxgalteriya hisobining o‘ziga xos xususiyatlari	363
SHOYQULOVA ZAXRO OYBEK QIZI	Bank tizimida tijorat banklarining ahamiyati	368
RAJABOEV SHAHBOZ SHODIYEVICH	Essence of decisions on measures for the development of information and communication technologies	372
D.S.TASHNAZAROVA	STANDART COSTING MOHIYATI, NATIJALARI VA QO’LLASH USLUBIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH	374

“BUXGALTERIYA HISOBINI MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARIGA JADAL O’TKZISHNING NAZARIY, TASHKILIY METODOLOGIK MASALALARI”

Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman

MATERIALLAR TO’PLAMI

(2025-yil 13-mart)

“STAP-SEL” MChJ nashriyoti,
Samarqand - 2025.

9619

ISBN: 978-9910-702-93-8

Tasdiqnona № 033337 (27.07.2022)
© **“STAP-SEL” MChJ** nashriyoti
Samarqand – 2025 y.

Qog‘oz bichimi A5, 60x84 $^{1}/_{16}$, Ofset qog‘ozi.
“Times New Roman” garniturasi.
Nashr bosma tabog‘i 23,87
Buyurtma № 0010A/25. Adadi 50 nusxa

Samarqand iqtisodiyot va servis institutining matbaa bo‘limida chop etildi.
LICENSE № 025316.
REESTR № X-119112.
Manzil: Samarqand shahar, Shoxrux ko’chasi 60-uy.